

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кафедра філософії та міжнародної комунікації

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Декан гуманітарно-педагогічного факультету

“ Інна САВИЦЬКА 2024 р.

“СХВАЛЕНО”

на засіданні кафедри філософії та
міжнародної комунікації

Протокол № 8 від “31” січня 2024р.

Завідувач кафедри

Валентина КУЛЬТЕНКО

”РОЗГЛЯНУТО”

Гарант ОНП 033 «Філософія»

Віра ДОДОНОВА

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ФІЛОСОФСЬКІ ПРОБЛЕМИ БІОЛОГІЇ

спеціальність **033 Філософія**

освітня програма **033 Філософія**

Гуманітарно-педагогічний факультет

Розробник: доктор філософських наук, професор М.Є. Максютя

Київ – 2024 р.

1. Опис навчальної дисципліни
«Філософські проблеми біології»

Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь		
Галузь знань	03 – Гуманітарні науки	
Освітньо-науковий рівень	третій	
Освітній ступінь	доктор філософії (PhD)	
Спеціальність	033 – Філософія	
Освітньо-наукова програма	Філософія	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Вибіркова	
Загальна кількість годин	150	
Кількість кредитів ECTS	5	
Форма контролю	залік	
Показники навчальної дисципліни для денної, вечірньої та заочної форм навчання		
	Денна та вечірня форма навчання	Заочна форма навчання
Рік підготовки	2	2
Семестр	3	3
Лекційні заняття	15 год.	10 год.
Практичні, семінарські заняття	30 год.	10 год.
Самостійна робота	105 год.	130 год.
Індивідуальні	-	-
Кількість тижневих аудиторних годин	3 год.	5 год.

2. Мета, завдання та компетентності навчальної дисципліни

Мета дисципліни «Філософські проблеми біології» - формування у молодих науковців уміння досконалого вирішення на теоретичному рівні біоцентричних світоглядних проблем, методолого-біологічних питань; розуміння змісту подій, у яких уособлюються основні тенденції сучасного суспільства. Це, у підсумку, дозволяє виробити самостійний погляд на сучасність, зорієнтуватися в багатомірному соціокультурному просторі, поглиблювати зміст національної самосвідомості та громадянськості.

Завдання вивчення дисципліни:

- охарактеризувати сучасний напрям філософії науки – філософію біології;
- розтлумачити категоріально-понятійний апарат ФПБ;
- виділити основне дослідницьке поле біофілософії;
- розглянути актуальні методики вирішення суттєвих біофілософських, біополітичних питань.

Дисципліна «Філософські проблеми біології» забезпечує ряд **загальних і спеціальних компетентностей**, передбачених освітньо-науковою програмою «Філософія». Серед них:

ЗК1. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК2. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК3. Здатність працювати в міжнародному контексті.

ЗК4. Здатність розробляти проекти та управляти ними.

ЗК5. Здатність розв'язувати комплексні проблеми філософії на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності.

ЗКу6. Здатність до абстрактного мислення, критичного аналізу текстів, здатність оперативно опрацьовувати значні масиви інформації, генералізувати їх в загальну смислову структуру, виявляти слабкі місця, логічну чи смислову уразливість аргументації.

СК1. Здатність виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у філософії та дотичних до неї міждисциплінарних напрямках і можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях з філософії та суміжних галузей.

СК5. Здатність аналізувати, систематизувати та узагальнювати результати міждисциплінарних наукових досліджень у сфері філософії, оцінювати сучасний стан і тенденції розвитку філософії.

СК6. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми дослідницького характеру в сфері філософії, оцінювати та забезпечувати якість виконуваних досліджень.

СКу7. Знання предметної області філософії та розуміння сутності професійної діяльності, вміння об'єктивно та неупереджено викладати основні проблеми філософії.

СКу8. Здатність до інтерпретації та узагальнення текстів, володіння текстологічною культурою філософа.

СКу9. Здатність виявляти та пропонувати шляхи вирішення соціально-філософських, антропологічних, інвайроментальних проблем.

СКу10. Вміння вести науково-дослідницьку діяльність у сфері філософії та дотичних до неї дисциплін індивідуально та в науково-дослідних групах (колективах).

СКу11. Здатність критично осмислювати події та явища сучасного життя, використовувати філософську рефлексію для формування власної світоглядної позиції, усвідомлювати моральну відповідальність за результати власної наукової діяльності, вміння використовувати філософські знання для роз'яснення глобальних проблем сьогодення.

Вивчення дисципліни «Філософські проблеми біології» забезпечує ряд програмних **результатів навчання** передбачених освітньо-науковою програмою «Філософія». Серед них:

РН1. Мати передові концептуальні та методологічні знання з філософії і на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні світових досягнень з філософії, отримання нових знань та здійснення інновацій.

РН3. Ефективно застосовувати у фаховій діяльності знання основних положень теоретичної і практичної філософії, історії світової та вітчизняної філософської думки, а також основних напрямів та провідних тенденцій у сучасній світовій філософії.

РН4. Формулювати і перевіряти гіпотези; використовувати для обґрунтування висновків належні докази, зокрема, результати теоретичного аналізу, прикладних досліджень, наявні літературні дані; аналізувати досліджувану проблему з урахуванням широкого інтелектуального та соціокультурного контекстів.

РН5. Планувати і виконувати теоретичні дослідження з філософії та дотичних міждисциплінарних напрямів з використанням сучасного інструментарію, критично аналізувати результати власних досліджень і результати інших дослідників у контексті усього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної проблеми.

РН8. Розробляти та реалізовувати наукові та інноваційні проєкти, які дають можливість створити нове цілісне знання та професійну практику і розв'язувати значущі наукові проблеми філософії з врахуванням соціальних, економічних, екологічних та правових аспектів.

РНу13. Знання основних тенденцій розвитку науки й наукових досліджень у сучасному світі. Знання та розуміння генезису розвитку філософської думки. Вміння та навички виокремлювати на підставі знання напрямів і течій історії філософії актуальних соціально-філософських проблем та здійснення їхнього аналізу.

РНу14. Знання та розуміння закономірностей і підстав розвитку світогляду та образу людини у різних соціокультурних та цивілізаційних середовищах та вміння пропонувати шляхи вирішення соціально-філософських, антропологічних, інвайроменталістських проблем відповідно до запитів сьогодення.

РНу15. Вміння та навички ведення науково-дослідницької діяльності у сфері філософії та дотичних до неї дисциплін індивідуально та в науково-дослідних групах

(колективах). Вміння та навички налагодження наукової взаємодії з дослідниками, які мають власну світоглядну позицію та толерантне ставлення до інакодумства.

РНу16. Знання та розуміння закономірностей розвитку глобальних проблем людства, тенденцій еволюції світогляду та образу людини у різних соціокультурних середовищах та вміння на їхньому тлі ставити та вирішувати важливі наукові та педагогічні проблеми. Знання впливових концепцій і стратегій, в межах яких формується проблематика екологічної філософії, біоетики.

РНу17. Вміння та навички критичного аналізу подій та явищ суспільного життя, використання філософської рефлексії для формування власної світоглядної позиції, усвідомлення моральної відповідальності за результати власної наукової діяльності. Вміння та навички корелювання досягнення філософської думки з природничими, політичними, етичними знаннями.

3. Програма та структура навчальної дисципліни

Тема 1. Expositio: філософські проблеми біології в інтерактивній підготовці молодих науковців.

Філософія і біологія: історико-науковий, історико-філософський ракурси взаємодії. Філософія біології в епоху Античності, Середньовіччя, в епоху Модерн. Сучасний контекст поняття, зміст філософських проблем біології – як відображення глибинних трансформацій багатоплановості та структурованості біодосліджень та загальнонаукової ситуації.

Структура навчального курсу «Філософські проблеми біології»: загально-світоглядові, історико-наукові, соціокультурні, когнітивні, епістемологічні, логіко-методологічні проблеми. Предмет і функції курсу.

Чинники актуалізації «Філософських проблем біології» як навчальної дисципліни: загострення екологічної кризи, зростання відповідальності сучасної людини за стан і перспективи існування біосу на Землі, ускладнення пізнавальної ситуації в системі сучасних біодосліджень, зокрема, біологічних об'єктів (популяцій, екосистем різних рівнів, біосфери) та обмеженість можливостей екстраполяції на біологію загальнонаукової методології. Світоглядово-філософські, методолого-методичні норми й орієнтири як основи формування та функціонування філософських проблем біології.

Національно-ментальні виміри філософсько-біологічної проблематики в системі сучасної освіти, імперативи виховально-навчальної реалізації змісту сучасних біологічних знань на національному ґрунті.

Тема 2. Історична генеза біологічних знань і досліджень.

Прадавні уявлення українців про смисл, сутність живого, його місце й призначення у світі. Природна історія як історія існування та взаємодії рослин і тварин.

Зародження біології як фундаментальної галузі природознавства. Історичний розвиток понять мети, завдань, методико-методологічного апарату біодосліджень. Внесок В.І. Вернадського в розвиток історико-біологічних знань.

Еволюція біологічних знань. Ідея єдності живого і неживого і пов'язаний з нею принцип матеріалізму та редукціонізму. Ідея відмінності між неживим та живим і віталістичні гіпотези.

Біологічні знання в Античності.

Середньовіччя і розвиток біологічних знань.

Наука і філософія в новочасній історії, роль біологічних знань в становленні новочасної наукової картини дійсності.

Генетика як «прислужниця імперіалізму». Боротьба М.В. Тимофєєва-Ресовського, В.О. Енгельгардта, В.М. Сукачова проти «лисенківщини». Праця Жореса Медведева «Культ особи в біології».

Некласична біологія.

Тема 3. Філософсько-біологічний дискурс «біологічне» - «соціальне».

Соціобіологія – галузь досліджень і знань біологічних засад поведінки живих істот (від найпростіших – до людини); форма синтезу соціокультурних (антропологія, етнографія, соціальна психологія, соціологія) та природничо-наукових (екологія, етологія, теорія еволюції, популяційна генетика) знань.

Е. Уїлсон – засновник соціобіології; його книга «Соціобіологія: новий синтез» (1975).

Етологічні дослідження порівняльного аналізу поведінки людини і тварини і біологізація природи людини. К. Лоренц і його книга «Агресія». Парадокс Едгара Морена.

Освоєння тенденцій розвитку обґрунтування взаємовпливу та провідної ролі егоїзму і альтруїзму як основа розвитку соціобіологічних знань і досліджень. Саможертвність тварин. Визначення чинників структури і генези соціальних об'єднань із урахуванням освоєних законів формування тваринних співтовариств, соціальності – як адаптаціогенези. Незнищенність впливів на людину процесів еволюційного формування людського виду. Біологічні засади альтруїзму, егоїзму, агресії та сексуальних форм поведінки людини.

Соціобіологія – як «антропоморфізація» біологічних факторів та «біологізація» соціальних явищ, нівелювання ролі якісних відмінностей форм людського співбуття; науково-біологічні та соціологічні можливості освоєння надскладної взаємодії біологічного та соціального в людині й суспільстві: альтруїстичні засади моральності, умови зародження й зміцнення колективної адаптації і т. д.

Тема 4. Соціально-філософські виміри біології.

Соціокультурні засади генези біологічних знань і досліджень, біології як наукової галузі, як соціальної інституції.

Вплив біології на сфери суспільства, на галузі виробництва, на аграрну діяльність, медицину, на політичну і природоохоронну діяльність. «Біологізація» виробництва, її взаємодія із автоматизацією та хімізацією і трансформація життєвої сфери людини.

Інтеграція і диференціація біологічних галузей як соціальний і науково-дисциплінарний процес: технічна біохімія, технічна мікробіологія, індустрія ферментів, біофізика, біоніка, біоінженерія та ін.

Умови позитивного впливу сучасних біологічних знань на суспільство. Роль громадянського суспільства, незалежних наукових експертиз та вироблення об'єктивних критеріїв відповідності нових біологічних проєктів сутнісним потребам людини, можливостям і межам людського біологічного субстрату. Можливості сучасної біології як чинника гуманізації науки, науково-технологічного прогресу. Перспективи біосоціального синтезу. Труднощі і суперечності реалізації біологізаторських тенденцій в суспільстві і науці. Поняття біофобій, історичний та світоглядний ракурси. Сучасні методолого-біологічні імперативи: соціальний контекст.

Тема 5. Онто-гносеологічні засади біопізнання: біологічна реальність.

Діяльність живого як єдність детермінізму, індетермінізму, цілеспрямованості, необхідності та випадковості. Місце живого в ієрархії зв'язку сфер буття та пізнання: «між «Найбільшим (космос), Найменшим (елементарні частки) та Найскладнішим (життя і свідомість)» (Б. Кузнецов). Клітинний принцип – головний структурний принцип побудови та існування організму. Діалектика предметності живого та логіки біологічних законів: історична генеза, сучасні тенденції. Біологічна картина світу. Хронобіологія як розділ біології, предмет її вивчення, спосіб конституювання її онтології. Біоритми й сезонність як предмет хронобіології – науки про часові характеристики біологічних процесів. Перспективи відкриття універсальних одиниць біологічного часу й оптимізації життя людини. Повторюваність фізико-хімічних процесів живої клітини як матеріальний субстрат біологічного часу. Незбіжність форм фізичного й біологічного часу, редукування другого до першого – шлях втрати специфічних відмінностей біологічних процесів та сутності живого: світоглядово-епістемологічні виміри проблеми. Природничо-наукова концепція живого О.І. Опаріна, його книга «Походження життя» (1924 р.). Збіжність у часі появи живого та утвердження Землі (концепція В.І. Вернадського).

Кореляції в біології – як взаємне співвіднесення усіх органів живого, частин тіла, за якого зміни в одному органі або частині тіла супроводжуються змінами й у решті. Логіка живого Е. Морена.

Поняття цілісності та доцільності живого. Єдність структурної та функціональної упорядкованості живого. Симетрія та асиметрія як виміри біологічної упорядкованості. Біологічний простір і час. Біофізичні ідеї незворотності часу як ключова проблема сучасного буття.

Біологія і образ постмодерної науки. Біологія і філософія: історія й сучасність. Біологічні знання – синтезуючий чинник сучасної наукової картини світу.

Статус біодосліджень в системі науки. Генеза освоєння живого – від способу існування білкових тіл у ХІХ ст. до таємниці живого у ХХ ст. і сучасне пізнання. Суперечності пізнавально-проективного відношення до живого: можливості штучної клітини і неможливість штучного життя. «Без – об'єктність» знання живого: «аби пізнати живе, треба жити самому» Ф.І. Гиренок). Структура, потенціал біологічного мислення, його евристична роль у біодослідженнях. Альтернативи фізикалізму та холізму, функціоналізму та структуралізму, редукціоналізму та інтегративізму в біопізнанні. Навчальні програми як форми їх синтезу. Пізнавально-біологічні врахування відмінностей між: «існувати у самій по собі дійсності» та «розвиток змін предметного змісту біологічних знань». Існування об'єктів біологічного пізнання – проблема дослідника водночас як вченого, методолога та філософа. Особливості взаємодії понять «біологічний об'єкт» та «біологічна реальність» і абіотичні чинники як впливи сукупності факторів неорганічної природи (хімічних, фізичних, їх роль в житті тварин, рослин, мікроорганізмів). Підпорядкованість біологічного об'єкта фізико-хімічним законам і неможливість безпосереднього виведення першого з другого. «Відтворити можна лише те, що вже було живим» (Л. Пастер).

Сучасне біологічне пізнання і основні напрями теоретичного та методологічного мислення. Проблема взаємодії еволюційно-історичного, фізико-хімічного, системно-структурного мислення та сучасного біологічного пізнання. Поняття і роль особистісних пізнавально-біологічних припущень, переважань, стереотипів.

Поняття «ідеологізоване біопізнання», «біологічна дискусія», «вільне дослідження»: їх роль у розвитку біодосліджень.

Тема 6. Філософсько-біологічна конститутивність цінності життя та його освоєння. Біологія і аграрна діяльність.

Історичні тенденції розвитку світоглядového знання і мислення: антропоформізм, космоцентризм, теоцентризм, антропоцентризм, антропокосмізм як «світоглядова засада нових форм суспільних відносин, гідних людини, свідомої свого положення та своєї ролі в Космосі» (М. Холодний). Антропний принцип – фіксація залежності існування людини у надскладній єдності біологічних, соціальних та духовних якостей від фундаментальних фізичних констант (швидкості світла, маси протона та електрона, постійної Планка). Артикулювання на біологічній внутрішньо єдиній «тілесно-душевній природі» людини як засадничій категорії буття, природи, суспільства і форм культурного буття у антропологізмі, як альфи і омеги філософського мислення. Біологічний зміст антропологізму Гельвеція й Фейєрбаха, «ідеалістичний антропологізм» Ніцше, Дільтея, Зіммеля.

Біоцентристська метафізика Людвіга Клагеса: тіло як прояви душі, душа – як смисл живого тіла. Науково-біологічні засади обґрунтування взаємозв'язку людини і Всесвіту як зміцнення гуманістичної орієнтації сучасної науки і зростання ролі світогляду біоцентризму. Біологічні підстави ідеї космізму. Космізм Г.С. Сковороди: якщо «Бог, світ і людина єдині, то «найближчим» шляхом пізнання світу є людина». Ідеї космізму В. Вернадського, О. Чижевського, М. Холодного про Всесвіт як «живий

організм» - біологічний контекст зманіфестування антропоного принципу і світогляду біоцентризму. Ідея В. Вернадського про життя як елемент єдиного космічного еволюційного процесу, як результат еволюційного розвитку Землі та, отже, подолання еволюціонізму Ч. Дарвіна.

Виклики сучасної техногенної цивілізації і загроза «бездомності антропоності». Земля як складовий елемент космічної еволюції і поява «універсального гуманізму» (К. Леві-Строс).

Криза антропоцентризму. М. Амосов про «нерозумність поведінки сучасного людства» та загрози сучасної цивілізації. Біо-антропо-соціальна модифікація Е. Морена в системі біоцентризму.

Зміст світогляду біоцентризму: біологічного організму. Життєдіяльність людини – індивідуально особистісна – реалізація її вітальних (животворчих) функцій.

Сучасні біодослідження і знання та аграрна діяльність: визначальні тенденції взаємодії. Роль освітньої сфери в аграрно-виробничій реалізації новітніх науково-біологічних проєктів. Виховання моральних якостей майбутніх фахівців агросфери. Біотехнології виробництва органічних речовин.

Молекулярно-біологічний підхід, молекулярний метод і генетична інженерія як система експериментальних прийомів створення штучним шляхом генетичних детермінантів (гібридних молекул ДНК).

Метод – визначальний чинник щодо предмета та пізнавальної ідеї генетичної інтеграції як техніки поділу молекул ДНК (носія інформації) та зворотного возз'єднання фрагментів у єдине ціле: науково-виробничий потенціал.

Методи генетичної інженерії і створення фізіологічно активних білків гормональних препаратів – інсуліну, соматостатину, соматотропіну (гормону росту) та стимуляторів імунітету – інтерферону.

Тема 7. Структура науково-біологічного дослідження.

Специфіка науково-біологічних досліджень в системі постмодерністського природознавства. Біологічне дослідження і біологічне пізнання: критерії розмежування та філософсько-наукові чинники дослідницької реалізації. Рівні науково-біологічного дослідження як визначальний критерій сучасних біологічних пошуків. Структурні елементи емпіричного науково-біологічного дослідження. Науково-біологічні факти, їх сучасна проблемність, теоретичні засади обґрунтування структури науково-біологічного факта. Структура теоретичного рівня біологічних досліджень. Сучасні пошуки біологічних теорій, їх проблемність, інтегративна спрямованість та перспективність у визначенні сучасного об'єкта дослідження феномена живого.

Тема 8. Логіка і методологія біодосліджень: сучасні методико-пошукові тенденції.

Філософсько-методологічні, світоглядно-аксіологічні виміри понять: «розуміння біологічних явищ», «логічний висновок у біодослідженнях», «біологічне мислення», «біологічний об'єкт і предмет», «біологічна істина».

Сучасна філософська картина науково-біологічної методології. Емпіричні, теоретичні, загальнологічні методи і конкретно-наукова методологія в системі

біодосліджень. Загальнобіологічні методи пізнання живого. Проблема інтеграції і диференціації біодослідницьких методів і підходів. Сучасні методологічні, науково-біологічні установки, норми, орієнтири і програми як фактори реалізації цілісності, цілезаданості, аксіологічності біодосліджень. Логічне та історичне у біодослідженнях.

Поняття органічного детермінізму як врахування взаємодоповняльності структурних, системно-цілісних та еволюційно-історичних методів вивчення сутності живого. Логіко-гносеологічний статус принципу редукції в біології: методологія редукціоналізму і предмет біологічного пізнання. Обмеженості методології редукціоналізму: однорівневність пізнання, абсолютизація методолого-методичних форм. Науковий метод академіка І.П. Павлова, його об'єкт і предмет дослідження.

Світоглядovo-методологічні засади екстраполяції біологічних методів.

Науково-дослідницькі форми у біології: теорія, моделі, концепція.

Моделювання як метод біологічних досліджень. Види біологічних моделей. Мислені (ідеальні) та матеріальні моделі у пізнанні живого.

Біологічні теорії: їх багатоманіття, типологізація, інтеграція та диференція. Поняття «єдиної теоретичної біології». Теоретична, загальна і «конкретна» біологія.

Теоретична біологія і новітні біодослідницькі «прориви». Синергетика, системно-структурне моделювання у біології. Передбачення у біодослідженнях: його науково-історичні, методологічні, логічні, епістемологічні аспекти і потенціал. Класифікація типів і форм біологічних передбачень. Можливості та обмеження пізнавально-біологічних передбачень як загально-наукова та світоглядovo-філософська проблема.

Тема 9. Біополітика як спосіб організації сучасного суспільства.

Біополітика – результат взаємодетермінації соціологізації біології, біологічних знань та «біологізації» сфер суспільства. Біологічний контекст соціальних і політичних проблем: історія і сучасність.

Зміст і спрямованість біополітичної діяльності як вироблення та адаптація способів збереження життя на Землі та створення оптимальних умов місцеперебування людини. Людиностверджувальний потенціал «духовності біологічного кодексу» людського розуму як засада біополітичної діяльності та умова нейтралізації антигуманних загроз сучасної цивілізації: доконечність пріоритетів Віри, Надії, Любові духовно практичного відношення людини. Дослідження академіка В.І. Шинкарука як філософсько-світоглядovo основа вироблення адекватних сучасності форм світовідношення, біополітичної свідомості.

Цінності біополітичної діяльності – необхідний каталізатор сучасних інтелектуально-духовних, когнітивних національних дослідницьких та освітніх програм.

Біополітична концепція М. Фуко як форма вироблення захисту взаємоузгодження біологічного життя людини та розвитку, удосконалення політичної сфери суспільства, владних структур.

Біологічні знання – спосіб ретрансляції унікальності, неповторності і цінності людини як біологічної істоти на соціокультурні процеси та обґрунтування шляху формування оптимальних гуманістичних взаємовідносин між державою, суспільством та людиною.

Біополітика та освітньо-виховна сфера: чинники взаємодетермінації, життєво-практичне значення. Навчально-виховні трансформації біополітичних норм та орієнтирів: змісту, методолого-методичного інструментарію, форм організації.

Валідність біоосвіти в сучасних біополітично спрямованих соціально-політичних та духовно-культурних проєктах. Ключові поняття біоцентрично зорієнтованої освіти: «біос», «права біосу», «біоцентристська оптимізація», «біооцінка», «біогенез», «біогенні чинники середовища», «біогеосфера», «біогеоценоз», «біополітика», «біооточуюче середовище», «цінність життя», «цінність життя людини», «біополе», «ноосфера», «коеволуція людини і природи».

Біополітичні ідеї в процесах оптимізації педагогічної діяльності, формування цілісного світогляду, національної ідейності молодих фахівців і науковців; шлях поглибленого засвоєння й осмислення специфічних рис існування біосу та біосприятливих переорієнтацій відношення людини до живої природи у єдності відповідальності, збереження, повноти існування живого та можливостей особистісного самоздійснення людини: від матеріально-практичного освоєння з метою створення необхідних умов існування людини й суспільства – до форм пізнавального, естетичного, валеологічного відношення до природи.

Принципи біологічної значущості сучасної освіти: змісту, способів формування навиків та вмінь суб'єкта навчання.

Біополітичні трансформації сучасної науково-біологічної картини дійсності.

Від інтегративних тенденцій історичного розвитку біологічних знань і досліджень – до біоцентризму як засадничої норми сучасної біоосвіти. Валеологічні принципи та ідеї як синтезуючі світоглядово-методологічні орієнтири сучасної освіти. Єдність людства як біополітичного виду та біосу – засадничий біосвітній концепт. Відповідальність людини – визначальний пріоритет збереження єдності людства, єдності форм життя та піднесення до біоцентричної гармонії.

Телеономна (цільова) спрямованість цінності життя та життя людини: біоцентричні засади єдності. Відношення до цінності життя людини як визначальний чинник характеру громадянських відносин у суспільстві, ставлення до людини і цінності людського життя: історико-філософський, національно-ментальнісний, логіко-епістемологічний аспекти.

Тема 10. Біоетика – морально-етичні імперативи постсучасності.

Поняття біоетики, рівні біотичних знань і особливості мислення, що відображають, по-перше, вимоги й норми поведінки у ставленні до живого, в ситуаціях вибору між життям і смертю, по-друге, загальні морально-етичні принципи відношення до світу живого. Зміст біоетики як галузі сучасних досліджень і знань: право на життя і смерть, морально-етичні та правові аспекти проблеми продовження роду, штучне запліднення, проблема евтаназії, проблема єдності людинствверджувального смислу особистої свободи, фізичної цілісності та моральної гідності людини. Генетичний імператив Р.Т. Халла. Біоетика та ідеї медикалізації соціальних інституцій, моральності переливання крові і трансплантації органів людського тіла й формування нової постсучасної «культури дарувати» та світогляд нової людини як альтернатива світогляду «економічної людини». Філософія соціальних наслідків сучасних медичних

проблем (евтаназія). Біоетика – постсучасна морально-інтелектуальна культура людини і соціальні інституції, звичаї, індивідуальні норми поведінки.

Гносеологічний, епістемологічний, морально-світоглядний, сенсожиттєвий статус біоетики. Засади біотичної теорії К. Вокса. Людський ембріон як предмет дослідження та маніпуляцій: проблеми термінів започаткування індивідуального людського життя як такого, вибору засобів та методів вивчення людського ембріону. Взаємозв'язок генетичних передумов формування людського індивіда та його моральних якостей. Стосунки між лікарем і пацієнтом – дослідницький інтерес лікаря й життєві потреби пацієнта: морально-етичні умови оптимізації.

Гуманістичні ідеї Київської школи філософії В.І. Шинкарука як засади біоетичних ідей вітчизняних дослідників кінця ХХ – перших десятиліть ХХІ ст. (В. Табачковський, М. Кисельов, С. Кримський, Н. Депенчук, В. Крисаченко, Т. Гардашук). М.М. Кисельов про нову інвайронментальну парадигму життєбуття людини. Несумісність з біоетичними цінностями, антигуманність понять «природовикористання», «підкорення природи», «перетворення природного довкілля». Розуміння природи як способу поглиблення зв'язку людини зі своєю власною природою та природою іншої людини, як форми духовного змушнення та соціальної гармонізації людини.

Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин												
	Денна, вечірня форма							Заочна форма					
	т и ж ні	у сь о го	у тому числі					у сь о го	у тому числі				
			л	п	ла б	і н д	с.р.		л	п	лаб	і н д	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	11	12	13	14	15
Філософські проблеми біології													
Тема 1. Expositio: філософські проблеми біології в інтерактивній підготовці молодих науковців.	1	15	2	3			10	15	1	1			13
Тема 2. Історична гене́за біологічних	1	15	2	3			10	15	1	1			13

знань і досліджень.													
Тема 3. Філософсько-біологічний дискурс «біологічне» - «соціальне».	2	15	2	3			10	15	1	1			13
Тема 4. Соціально-філософські виміри біології.	2	15	2	3			10	15	1	1			13
Тема 5. Онтогносеологічні засади біопізнання: біологічна реальність.	2	15	2	3			10	15	1	1			13
Тема 6. Філософсько-біологічна конститутивність цінності життя та його освоєння. Біологія і аграрна діяльність.	3	15	1	3			11	15	1	1			13
Тема 7. Структура науково-біологічного дослідження.	3	15	1	3			11	15	1	1			13
Тема 8. Логіка і методологія біодосліджень: сучасні методико-пошукові тенденції.	4	15	1	3			11	15	1	1			13
Тема 9. Біополітика як спосіб організації сучасного суспільства.	4	15	1	3			11	15	1	1			13
Тема 10. Біоетика – морально-етичні	4	15	1	3			11	15	1	1			13

імперативи постсучасності.													
Разом	4	150	15	30			105	150	10	10			130

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Філософські проблеми біології як навчальний предмет.	3
2	Онтологія біології.	3
3	Філософія історії біології.	3
4	Соціально-філософські виміри біології.	3
5	Біологія і аграрна діяльність.	3
6	Структура біологічного пізнання.	3
7	Логіко-методологічні засади біодосліджень.	3
8	Соціобіологія як філософсько-біологічна проблема.	3
9	Біоцентризм як світогляд постсучасності.	3
10	Освітньо-виховні трансформації біополітичних цінностей.	3

5. Контрольні питання, комплекси тестів для визначення рівня засвоєння знань аспірантами.

Відповідно до «Положення про екзамени та заліки у здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії у Національному університеті біоресурсів і природокористування України» від 24 травня 2017 р., протокол № 11 (зі змінами від 29.05.2020, протокол № 10) для гуманітарних наук допускаються білети з трьох відкритих питань.

Орієнтовні питання для підсумкової атестації

Історико-біологічні знання – основа філософських проблем біології.
 Структурні та освітньо-виховні пріоритети біологічних знань.
 Вчення про біогеоценози М. Сукачова, закон гомологічних рядів М.І. Вавілова.
 Людина як біологічний вид: визначеність цілей життєдіяльності та біологічна природа.
 Перспективи і загрози буття сучасної людини та її біологічна доля.
 Прояви альтруїзму у світі тварин.
 Українські наукові традиції висвітлення біологічної природи людини.
 Валеологічна освіта і зміцнення духовно-енергетичного потенціалу людини.
 Біологічні чинники детермінації та розвитку розмаїття людства.
 Біодемографічні передумови розвитку суспільства: історія і сучасність.
 Біологічні передумови індивідуалізації розвитку людини.

Нередукованість розвитку біологічних систем до причинно-наслідкових закономірностей.

Сучасні біологічні знання і трансформації життєздійснення людини.

Людський біологічний субстрат і виклики та загрози наукових маніпуляцій з ним.

Біологічні передумови зародження й розвитку матеріальні і духовні культури.

Зміст світогляду біоцентризму.

Соціобіологія як наука: історичні умови зародження, тенденції розвитку.

Генетична інтеграція: тенденції розвитку, здобутки і загрози.

Біоаналітична роль системно-структурного аналізу.

Біосистемні дослідження – як чинник змістовного розрізнення загальнонаукового статусу поняття системи та філософської категорії цілісності (співвідносної із концепцією розвитку).

Ідея історизму як критерій змістовності методів біо. пізнання.

Математичні методи у генетиці: біологічне кодування, передача спадкової інформації, механізми взаємодії організма і середовища.

Специфіка, тенденції сучасного біологічного пізнання і формування нового типу біологічних знань як поєднання змісту знань про біос і людину та її природні потреби й духовні запити.

Організація і еволюція живого, живих систем як об'єктів (предметів) біологічних досліджень.

Наукові відкриття і дослідницькі перспективи сучасних біодосліджень.

Філософсько-методологічні засади біологічного пізнання: поняття, значення, сучасні тенденції.

Ідеали і норми біологічного пізнання.

Цінності в системі сучасних біодосліджень і знань, їх типологія.

Внутрішні і зовнішні, інтелектуально-психологічні та соціокультурні, національно-ментальні та загально-цивілізаційні, особистісні та колективні пріоритети біопізнання.

Ціннісно-життєві конотації потреб та потенцій людини: історичні, національно-культурні трансформації.

Цінність життя людини як національно-культурний феномен.

Історичний характер біологічного знання і дослідження І.І. Мечникова про морально-етичні засади природознавства.

Вчення І.І. Мечникова про дисгармонію людської природи.

І.І. Мечников про біологічні можливості людського організму.

І.І. Мечников про розвиток «почуття життя».

Поняття «біофіл»: єдність морально-етичних, національно-ментальнісних та інтелектуально-духовних якостей.

Біоетичний контекст розуміння життя, смерті та вмирання.

Біологічні знання у творчості Гіппократа.

Національні засади духовності і поцінування феномена життя.

Універсум і життя: науково-біологічні аспекти взаємодії.

Гідність людини і поцінування життя: національно-ментальнісний контекст.

Альберт Швейцер про етичне життєствердження.

Феномен тілесного «Я» і стан здоров'я людини: шляхи і чинники взаємоузгодження.

Біологічні основи життєдіяльності людини: здоров'я і біологічна конституція.

Концепції біосфери і ноосфери В.І. Вернадського.

Принцип відповідальності Г. Йонаса.

Вчення про біополе О.Г. Гурвіча.

Біонаукові аспекти євгеніки. Сучасна «євгеніка» Ю. Габермаса.

Прояви альтруїзму у світі тварин.

Концепції К. Лоренца, Л. Гумільова і Н. Тінберна про біологічну природу людини.

Турбота і відповідальність людини за своє здоров'я: історія і сучасність.

«Здоровий спосіб життя молоді»: єдність біонаукових та національно-ментальнісних вимірів.

Теоретичні методи біодосліджень.

Емпіричні методи біодосліджень.

Науковий факт як форма біопізнання.

Наукова ідея як форма біопізнання.

Біологічне мислення і біопізнання: історія і сучасність.

Наукова проблема і біодослідження.

Теоретичний рівень біопізнання.

Інтуїція в біодослідженнях.

Структура сучасного наукового методу біодосліджень.

Статус поняття «стан здоров'я людини».

Поняття «біологічний прогрес»: історія і сучасність.

Причини виникнення біологічної доцільності: природничо науковий і філософський аспекти.

«Самовдосконалення живих систем»: сучасний біонауковий контекст.

Засадничість біотичних принципів для гуманістичної свідомості.

Біоетичні норми трансформації сучасного стилю життя людини.

Гуманітаризація мислення сучасної людини як передумова збереження життя на Землі.

Перспективи використання етомегічних знань в системі аграрної діяльності.

Етомегія як біонаука про прояви закономірностей поведінки організмів.

Предмет біоетики як життєдіяльність біологічних структур.

Мета і завдання біоетики.

Місце поняття «небезпечне знання» в системі сучасної біоетики.

Природоцентризм і «етики благоговіння перед живим» А. Швейцера.

«Біофілософія» та «біоетика»: аспекти взаємодії, тенденції розвитку.

«Екологічна біоетика»: поняття, світоглядіві-філософська роль.

Принципи еко-біоетичного світогляду.

Еко-біоетика про місце людини в системі живого на землі.

Сучасні соціокультурні процеси і призначення та перспективи людини у світлі принципів біоцентризму.

Біологічний субстрат і емпатійна культура людини: взаємодетермінація чи взаємовиключення ?

Принципи і перспективи розвитку сучасної біоніки.

«Педагогічний біологізм»: історичні умови формування, обмеженості, тенденції розвитку.

Етологічні ідеї Ч. Дарвіна.

Етологічні ідеї К. Лоренца.

Етологія в історико-наукових вимірах.

Філософсько-світоглядіві засади етологічних принципів.

Біологічні явища і процеси організму та життєва програма людини.

Соціально-історичні, політико-економічні передумови появи «лисенківської агробіології».

Вітальна цільність особистісних якостей – умова зміцнення та піднесення цінності життя людини.

«Абсолютний редукаціонізм» і «абсолютний антиредукаціонізм» в біології: історичний генезис, сучасні світоглядіві-філософські виміри.

Біоетика і рівень безпеки, гармонії та гуманності суспільної атмосфери в умовах технологічного прогресу медичних та біологічних дисциплін.

Біоетичні проблеми і культура сучасного філософського мислення.

Експерименти над ембріоном та історично і культурно-національно сформовані погляди на цінність і гідність людського життя.

Системно-структурний та історичний підхід у біології: умови пріоритетності.

Концепція органічного детермінізму.

Ідея «погодження з природою» в трактаті Володимира Винниченка «Конкордизм».

Біологічні знання у філософії Просвітництва 18 ст.

Біологічні знання в «Філософії природи» Гегеля.

Біологічні знання у філософії А. Шопенгауера.

Біологічні знання в «Філософії життя» Ф. Ніцше.

Біологічні знання у філософській антропології Макса Шелера.

Принцип біологізму у трактаті Володимира Винниченка «Конкордизм».

Історичний характер біологічного знання і дослідження І.І. Мечникова про морально-етичні засади природознавства.

Роль біологічних наук в житті суспільства.

Наукове дослідження: поняття, види, типи, значення.
Світоглядні аспекти еволюційного вчення Ч. Дарвіна.
Історичний розвиток біологічних знань.
Науковий пошук в біології.
Методи біологічного пізнання: специфіка, системність функціонування.
Вплив біології на розвиток філософсько-наукових знань.
Наукове відкриття і дослідницька перспектива в біології.
Спостереження, як метод біологічного пізнання: специфіка, види, вимоги.
Історико-біологічні дослідження: значення, методологія, завдання.
Актуальність, типологія біологічних знань.
Порівняння як метод біологічного пізнання.
Основні етапи історичного розвитку науки.
Наукова концепція як форма наукового пізнання: біодослідницька перспектива.
Історичний метод в біологічному пізнанні.
Біоетика: присутні риси, філософсько-наукове значення.
Науково-біологічна картина світу.
Експеримент як метод біологічного пізнання: специфіка, значення, види.
Мова науки (на прикладі біодосліджень).
Філософсько-наукове розуміння поняття «методологія біодосліджень».
Редукціонізм в біології.
Гносеологічна природа науки.
Гіпотетико-дедуктивний метод біопізнання.
Біологія як наука: визначення, призначення.
Проблеми суб'єкта і об'єкта у біологічному пізнанні.
Соціобіологія: присутні риси, філософсько-наукове значення.
Системний характер живої природи.
Класифікація методів науки.
Наукове відкриття у біології.
Актуальність, типологія біологічних знань.
Загальнонаукові методи: структурно-функціональний метод у біології.
Принцип «побожного ставлення до живого» А. Швейцера.
Наукове пізнання як дослідження: специфіка, критерії.
Генна інженерія: філософські і соціальні аспекти.
Наукова гіпотеза і біодослідження.
Редукціонізм в біології.
Моделі в біодослідженні.
Вплив біології на розвиток філософсько-наукових знань.
Визначення, закономірності біодосліджень.
Наука і філософія. Роль філософії в розвитку науки.

Образ пізнавальної діяльності: історичний генезис, значення.
Специфіка об'єктів пізнання агронауки.
Емпіричні методи біодосліджень.
«Епістемологічний дарвінізм» К. Поппера.
Місце, значення істини в науковому пізнанні.
Емпіричні методи наукового дослідження.
Біологія як наука.
Моделювання в біологічному пізнанні.
Віталізм і механіцизм як альтернативи розвитку біологічних знань.
Природа моральних конфліктів у біомедицині.
Основні форми природного відбору.
Вплив на людину соматичних чинників як біополітична проблематика (голод, втома, стрес, хвороба, лікарські засоби, зовнішні збудники).
Філософська методологія біодосліджень.
Структура навчального курсу «Філософські проблеми біології».
Метод компаративного вивчення поведінки людей і тварин: історичний розвиток, сучасні можливості.
Основні ідеї теорії генно-культурної коєволюції.
Емпіричний рівень біопізнання: завдання і форми.
Визначення, сучасні тенденції біополітики.
Принципи біопізнання: органічна цілісність живого.
Особливості наукового методу Ч. Дарвіна.
Поняття, предмет, значення біоетики.
Біоцентризм – світогляд виживання сучасного людства.
Біологічний експеримент: структура, види, значення.
Біополітика і основне питання філософської антропології.
Біомодельовання: типи, функції, межі застосування.
Ідеї біополітики Мішеля Фуко.
Спостереження і вимірювання в біодослідженнях: історія і сучасність.
Проблеми біосоціального підґрунтя політичної поведінки людей в неординарних ситуаціях (заколоти, вулична хода, акції непокори, виборчі кампанії, етнічні конфлікти).
Філософсько-методологічне значення науково-біологічних ідей Ч. Дарвіна.
Революція в біології Ч. Дарвіна: основні риси наукового методу, історичне значення.
Науково-онтологічні засади біодосліджень: об'єкт, предмет, аспект пізнання.
Гуманізація та гуманітаризація біології: зміст понять, філософсько-світоглядове значення розуміння відмінностей.

Принципи біологічного пізнання: якісна незвідність живого і методична редуція.

Зміст понять «біологізація» і «біологізаторство»: доконечність світоглядних, моральних, національно-культурних розрізень.

Науково-пошукові етапи біодосліджень: проблема, факт, ідея.

Предмет і функції навчального курсу «Філософські проблеми біології».

Криза принципу антропоцентризму і сучасні альтернативи людства: біофілософський ракурс.

Рівні біологічного пізнання: теоретичний рівень, його завдання, методи, форми.

Основні біоетичні проблеми сучасності.

Біологія в контексті історико-філософського дискурсу.

Принципи біопізнання: органічний детермінізм та діалектика необхідності й випадковості в біології.

Зразки тестових завдань для проміжної атестації:

Питання 1. Визначити відповідність наукових і світоглядних понять історичним образам науки:

А. Образ науки постмодерну Б. Образ «лисенківської агробіології» В. Образ храмово-візантійської науки	1.хліборобство 2.традиційний досвід 3.антиінтелектуалізм 4.анти раціоналізм 5.«народність» 6.раціональність 7.наукова мелодійність 8.інституціоналізація науки 9.«наука-дискурс» 10. вульгарна наука 11. демократизм інтелектуального життя

Питання 2. Тих, хто вірить, що життя було створене Богом, називають прибічниками концепції походження життя...

(у бланку відповідей впишіть вірну відповідь одним словом)

Питання 3. Мутації не призводять до появи живих істот більш ...

(у бланку відповідей впишіть вірну відповідь одним словом)

Питання 4. Відношення частини і цілого в існуванні біосу має характер ...

(у бланку відповідей впишіть вірну відповідь одним словом)

Питання 5. Вчення про передіснування в зародку вже сформованих структур, що певною мірою визначають форму майбутнього організму – це ...

(у бланку відповідей впишіть вірну відповідь одним словом)

Питання 6. Криза очевидності в сучасному природознавстві – це переважання:

а	емпіризму
б	теоретизму
в	конкретності
г	не наочності
д	практичності

Питання 7. Засновник мікробіології

а	Дарвін
б	Конт
в	де Фріз
г	Луї де Бройль
д	Луї Пастер

Питання 8. Головні переваги біологічного експерименту, як науково-дослідницького методу:

а	доступність
б	простота
в	контрольованість досліджуваних процесів
г	широкі можливості вимірювання
д	наочність

Питання 9. Не є видом метаболізму:

а	аеробний
б	внутрішньоклітинний
в	жировий
г	мінеральний
д	вуглеводний
є	універсальний

Питання 10. Історичний метод у біології забезпечує вивчення:

а	глибинної сутності живого
б	філогенези
в	онтогенези
г	поступального розвитку живого
д	створення нової наукової теорії

Питання 11. Філософські проблеми органічної еволюції:

а	цілісні вимірювання
б	поняття незворотності
в	часова структура еволюційного процесу
г	поняття часової структури

д	вплив часової структури на спрямованість розвитку

Питання 12. Пояснення причини спільності морфологічної будови вищих рослин спільністю їх життєдіяльності (тип харчування) здійснюється завдяки вирішальній ролі методу:

а	спостереження
б	порівнювання
в	експерименту
г	мисленого експерименту
д	аксіоматичного

Питання 13. Допоміжну роль у біологічних дослідженнях виконують:

а	спостереження
б	експерименти
в	аксіоматика
г	вимірювання
д	логічне виведення знання

Питання 14. Автор теорії відкритих біологічних систем, що володіють властивістю еквіфінальності:

а	Ч. Дарвін
б	Л. Бергаланфі
в	К. Лінней
г	Ф.П. Павлов
д	І. Сеченов

Питання 15. Рівні біосфери:

а	жива матерія
б	біогеоценози
в	біоценози
г	популяції
д	види

Питання 16. Не є метою вирішення біологічної проблеми управління життям:

а	удосконалення форм, засобів агровиробництва
б	розв'язання сучасних завдань медицини
в	формування більш змістовної, об'єктивної наукової картини світу
г	реалізація політичних ідеалів
д	потреби розвитку наукових знань

Питання 17. Біологізує людину, розщеплює її на «Я» і «над-Я»

(у бланку відповідей впишіть вірну відповідь одним словом)

Питання 18. Біологічна система є результат:

а	«кількісного ускладнення хіміко-фізичних процесів»
б	«хімічної еволюції»
в	«взаємодії змін речовини та енергії у новій системно-структурній якості»
г	«появи нової якості під впливом нематеріальних чинників»
д	«єдності фізичної та хімічної еволюції»

Питання 19. Концепція ноосфери В.І. Вернадського:

а	«необхідність об'єднання народів з метою оптимізації природокористування»
б	«зростання глобального усвідомлення інтенсивного вторгнення людини у природні біогеохімічні цикли»
в	«розуміння наслідків впливу на природу супроводжується виваженням, цілеспрямованим контролем над глобальною біохімією»
г	«зростання ролі народних мас в історії»
д	«зростання ролі державних органів у контролі за природоосвоювальними процесами»

Питання 20. Твердження, що відображають суть біоцентричного мислення:

а	«мислення визначається інтелектуальними нормами»
б	«життя і душа – вихідні чинники мислення»
в	«тіло людини – вияви душі»
г	«душа – сенс живого тіла»
д	«духовне – центр душевного життя людини»

Питання 21. Панування телеології у біології було поставлено під сумнів теорією
(у бланку відповідей впишіть вірну відповідь одним словом)

Питання 22. Автор твердження: «Види є абсолютно незмінними. Нові види не виникають»

а	Ч. Дарвін
б	Ж. Бюффон
в	К. Лінней
г	Декарт
д	Демокріт

Питання 23. У відмежуваннях біологічного від небіологічного щонайперше актуалізуються:

а	пізнавальні пристрої
б	предмет біологічних досліджень
в	пізнавальні процедури
г	ідеали і норми пізнання
д	методи та методика дослідження

Питання 24. В умовах необхідності збереження, відтворення природного середовища науковими пріоритетами є дослідження:

а	технічні
б	інженерно-технологічні
в	біологічні
г	екологічні
д	гуманітарні

Питання 25. Біологічні відкриття, що істотно вплинули на світогляд сучасної людини:

а	молекулярна біологія
б	теорія Дарвіна
в	генна теорія
г	клітинна теорія
д	теорія атомів

Питання 26. Біологічні імперативи сучасного гуманістичного світогляду:

а	«врахування біологічних засад соціального буття»
б	«розширення біодосліджень»
в	«врахування впливу біозаконів на людину»
г	«законодавче врегулювання біодосліджень»
д	«поступове «згортання» біодосліджень»

Питання 27. Біологічний редукціонізм:

а	використання фізико-хімічних методів у біодослідженнях
б	«кібернетизація» біології
в	«спрощення» біологічних об'єктів
г	елімінація самостійних засад сучасних біологічних наук
д	запанування чинника вимірювання у біодослідженнях

Питання 28. У середньовіччі знання про живе розвивалося у першу чергу під впливом:

а	потреб суспільно-історичної практики
б	релігійного світогляду
в	пізнавальних інтересів дослідників
г	культурних цінностей
д	політичних ідеалів

Питання 29. Форма узагальнення уявлень про живе в античній філософії:

а	теоретична біологія
б	натурфілософія
в	генна теорія
г	теорія еволюції
д	матеріалістична діалектика

Питання 30. Сучасна філософія біології:

а	«різноспрямовані конкретнонаукові дослідження живого»
б	«філософсько-світоглядове узагальнення наукового освоєння закономірностей органічної еволюції»
в	«біохімічні галузі вивчення живого»
г	«інтеграція біологічних напрямів»
д	«диференціація біохімічних напрямів»

6. Методи навчання.

Ефективність виховально-навчальної діяльності зумовлюється цілою низкою чинників, чи не найвизначальнішими у контексті яких є методи і форми. Це пояснюється тим, що якраз відповідно до конкретно застосовуваних методів, прийомів безпосередньо реалізується суб'єкт-суб'єктна взаємодія, можуть і повинні враховуватися викладачем особливості, потреби, інтереси аспіранта, віднаходитися шляхи, чинники вдосконалення вже задіяних методів та прийомів, вироблення й упровадження більш раціональних, зрештою, виявлятися здібності аспірантів, демократизуватися педагогічний процес.

Щодо класифікації останніх у науково-методичній літературі існують найрізноманітніші підходи. Як видається, адекватним є виокремлення «словесних (лекція, бесіда, розповідь), наочних (демонстрація ілюстрацій, приборів), практичних (вправи, лабораторні)» методів. Залежно від рівня співпраці викладача і студентів, тобто, у першу чергу від залучення останніх до творчого пошуку у процесі викладання та учіння, методи поділяються також на *продуктивні (проблемно-пошукові)* і *репродуктивні*. Як і в науковому дослідженні, у педагогічному процесі вибір і застосування того чи іншого методу викладання та учіння також здетермінується відповідністю об'єкту. У даному випадку – чиннику, об'єднуючому діяльність викладача і аспіранта у визначену цілісність, чиннику знаньовому – логіці розвитку філософського знання у єдності процесу його викладання і учіння. На ефективне зреалізування цього і спрямовані методи навчання. У навчально-виховному процесі можуть застосовуватися наступні методи активізації навчання: дослідницький, діалогічний, проблемний, розвивальні вправи, альтернативні повідомлення, коментування першоджерел, «мозкового штурму», диспут та реферативно-доповідна форма.

Засвоєння аспірантами навчального матеріалу та здобуття загальних та фахових (спеціальних) компетентностей забезпечується наступними формами навчання: *лекція* (вступна, тематична, заключна); *семінарське заняття*.

Традиційно основними вимогами до навчальної лекції у закладах вищої освіти є науковість, доступність, аргументованість, емоційність викладу матеріалу, єдність форми і змісту, зв'язок з іншими методами викладання, і в першу чергу – із семінарськими заняттями, а також із організацією самостійної роботи.

Семінар (від лат. *seminarium* – розсадник) традиційно застосовувався як форма обговорення вченими складних наукових проблем. З часом він утвердився у якості загальноновизнаної форми навчального процесу у вищих навчальних закладах. На сьогодні практика вищої школи передбачає використання різних типів семінарських

занять, серед яких, однак, все ж переважають: «фронтальний», семінар з підготовленими доповідями, *комбінований*. Згідно першого типу семінарського заняття, у ньому беруть участь усі присутні, відповідаючи на додаткові питання. Згідно другого типу, на семінарі заслуховуються попередньо підготовлені окремими аспірантами доповіді. Семінарське заняття буде успішним за умов належної підготовленості до нього як аспірантів, так і викладача. Аспіранти повинні ознайомитися із матеріалом стосовно винесених на семінар питань у підручниках, посібниках, першоджерелах, коротко законспектувати його, підготувати розгорнуті плани виступів з кожного питання плану.

7. Форми контролю.

Відповідно до «**Положення про екзамени та заліки у здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії у Національному університеті біоресурсів і природокористування України**» від 24 травня 2017 р., протокол № 11 (зі змінами від 29.05.2020, протокол № 10), вивчення здобувачами вищої освіти дисципліни «Філософські проблеми біології» супроводжується поточним контролем та проміжною атестацією.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувачів вищої освіти до виконання поставлених завдань. Реалізується перевіркою рівня опрацювання визначених темою питань та усною доповіддю (максимально 2 бали).

Проміжна атестація проводиться після вивчення програмного матеріалу і має визначити рівень знань здобувачів вищої освіти з програмного матеріалу, отриманих під час усіх видів занять і самостійної роботи. Проміжна атестація здобувачів вищої освіти з курсу «Історія української філософії» реалізується після опрацювання кожної теми у формі письмового індивідуального дослідного завдання (підготовка реферативної доповіді, аналітичної розвідки, словника основних термінів і понять теми). Вага тестового контролю у загальній оцінці за тему складає не більше 5-ти балів.

Додатково оцінюються результати неформальної освіти та науково-дослідницька активність аспірантів (участь у конференціях різного рівня та опублікування наукових праць).

Засвоєння здобувачем вищої освіти програмного матеріалу вважається успішним, якщо рейтингова оцінка його становить не менше, ніж 60 балів за 100-бальною шкалою. За таких умов від допускається до підсумкової атестації у формі заліку.

8. Розподіл балів, які отримують здобувачі.

Оцінювання знань здобувачів вищої освіти відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національні оцінки згідно з табл. 1 «**Положення про екзамени та заліки у здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії у Національному університеті біоресурсів і природокористування України**» від 24 травня 2017 р., протокол № 11 (зі змінами від 29.05.2020, протокол № 10).

Таблиця 1. Співвідношення між рейтингом здобувача вищої освіти і національними оцінками

Оцінка національна	Рейтинг здобувача вищої освіти, бали
Відмінно	90-100
Добре	74-89
Задовільно	60-73
Незадовільно	0-59

Для визначення рейтингу здобувача вищої освіти із засвоєння дисципліни $R_{\text{дис}}$ (до 100 балів) одержаний рейтинг з атестації (до 30 балів) додається до рейтингу з навчальної роботи $R_{\text{НР}}$ (до 70 балів):

$$R_{\text{дис}} = R_{\text{НР}} + R_{\text{АТ}}$$

9. Методичне забезпечення.

Максюта М.Є. Філософія в системі освіти: монографія. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2018. 384 с.

Максюта М.Є. Філософія: навчально-методичний посібник для філософської підготовки аспірантів та пошукувачів. Київ: «Персонал», 2019. 86 с.

Максюта М.Є., Соколова О.М. Філософсько-науковий практикум: контрольні запитання, вправи, тести. Навч.-метод. посібн. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 260 с.

10. Рекомендована література.

Основна:

Біоетика: від теорії до практики. Київ: ВД «Авіцена», 2021. 144 с.
<https://philarchive.org/archive/KRYBFT>

Максюта М.Є. Онтологія людського на ландшафті комплементарностей гуманізації філософсько-наукової освіти. *Перспективи. Соціально-політичний журнал*. 2020. №1. С. 43-48.

Мазур. В. «Філософські проблеми біології» як навчальна дисципліна: до особистісної ідентичності молодого науковця. Проблема ідентичності в ХХІ столітті. Збірник наукових праць студентів, аспірантів на викладачів. 15 жовтня 2020 р. Київ, 2020. С. 28-31.

https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u333/problema_identichnosti_onovleniy_zbirnik.pdf

Гокінг С. На плечах гігантів. Величні прориви в фізиці та астрономії / Пер. з англ. Я. Лебеденка. Харків: «Клуб Сімейного Дозвілля», 2021. 256.

Харарі Ю.Н. 21 урок для 21 століття / Пер. з англ. О. Дем'янчука. Київ: Форс Україна, 2019. 416 с.

Харарі Ю.Н. Homo Deus. За лаштунками майбутнього / Пер. з англ. О. Дем'янчука. Київ: Форс Україна, 2020. 512 с.

Додаткова:

Максюта М.Є. Життя як творчість: Монографія. Київ: «Міленіум», 2009. 224 с.

Максюта М.Є. Філософія науки: Навч. посібник. Київ: Урожай, 2004. 420 с.

Максюта М.Є. Активізація педагогічного процесу: семінарські заняття з філософії. Навч.-метод. посібн. Київ: Вид-во НУБіП України. 2017. 81 с.

- Млодінов Л., Гокінг С. Найкоротша історія часу / Пер. з англ. І. Андрущенко. Харків: «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 160 с.
- Морен Э. Утраченна парадигма: Природа человека / Пер. с фр. М. Собуцко. Київ: КАРМЭ-СИНТО, 1995. 240 с.
- Кисельов М.М. Біологічна етика в системі практичної філософії. *Практичн. філос.* 2000. № 1. С. 166-174.
- Перова О.Є. Аксиологічні орієнтації постнекласичної біології. *Практична філософія.* 2003. № 1. С. 82-88.
- Поттер В.Р. Биоэтика мост в будущее. Київ: Изд. Вадим Карпенко, 2002. 216 с.
- Сидоренко Л.І. Сучасна екологія. Наукові, етичні та філософські ракурси. Київ: Вид. Парапан, 2002. 152 с.
- Чешко В.Ф. Генетика, біоетика, політика: коеволюція культурно-психологічних парадигм сучасної цивілізації. *Практ. філос.* 2001. № 3. С. 44-71.
- Чешко В.Ф., Кулиниченко В.Л. Наука, етика, политика – социокультурные аспекты современной генетики. Київ: ПАРАПАН, 2004. 277 с.
- Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації / Пер. з нім. А. Єрмоленко, В. Єрмоленко. Київ: Лібра, 2001. 400 с.
- Бюлер Дитрих. Ідея та обов'язковість відповідальності за майбутнє. *Філософська думка.* 2007. № 1. С. 117-134; № 2. С. 77-95; № 3. С. 81-99.
- Гьосле Вітторіо. Практична філософія в сучасному світі / пер. з нім., примітки та післямова Анатолія Єрмоленка. Київ: Лібра, 2003. 248 с.
- Єрмоленко А. Практична філософія природи К.М. Маєр-Абіха : Маєр-Абіх К.М. Повстання на захист природи. Від докільця до спільного світу. Київ: Лібра, 2004. С. 170-181.
- Єрмоленко А.М. Екологічна етика: проблема обґрунтування. *Практичн. філос.* 2003. № 3. С. 133-148.
- Єрмоленко А.М. Екоетика у світлі парадигмального повороту в філософії (попередні зауваги до критики екологічного розуму). *Філос. думка.* 2008. № 3. С. 88-108.
- Єрмоленко А.М. Філософувати дискурсом. Практична філософія Дитриха Бюлера та берлінська етика дискурсу. *Філос. думка.* 2007. № 1. С. 107-116.
- Горкгаймер М. Критика інструментального розуму. Київ, 2006. 282 с.
- Ніколенко А. Ще раз про антропний принцип. *Філософська думка.* 2007. №3. С. 138-142.
- Кузнецов В. Українська аналітика науки: спроба мета аналізу. *Філософська думка.* 2008. №2. С. 15-50.
- Вовк С.М. Філософські основи природознавства: Навч.-метод. посібн. Чернівці: «Прут», 2001. 112 с.
- Вовк С.Н., Маник О.Н. Неклассическая методология и многофакторный подход. Черновцы: «Прут», 1996. 293 с.
- Харарі Ю.Н. Людина розумна. Історія людства від минулого до майбутнього / Пер. з англ. Я. Лебеденка. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2016. 543 с.
- Шинкарук В.І. Единство диалектики, логики и теории познания. Київ: Наук. думка. 368 с.
- Липинський В. Листи до братів-хліборобів. Київ – Філадельфія, 1995. 472 с.

11. Інформаційні ресурси.

1. Електронна бібліотека Національного університету біоресурсів і природокористування України (Увага! доступна з локальної мережі університету). <https://nubip.edu.ua/node/17325>
2. Сервіс «Що почитати?» від наукової бібліотеки НУБіП України. https://docs.google.com/forms/d/1BF7MgOL6r23R0kb8KN5KyxQ4vA7Q6D7lKdcD4FW1e74/viewform?edit_requested=true
3. Електронна бібліотека кафедри філософії НПУ імені М.П. Драгоманова. http://kph.npu.edu.ua/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=25&Itemid=23
4. Безкоштовний онлайн-курс на платформі Prometheus «Філософія» від розробників – викладачів та аспірантів НГУУ «КПІ». https://courses.prometheus.org.ua/courses/KPI/PHIL101/2016_T2/about
5. Безкоштовний онлайн-курс на платформі Prometheus «Наукова комунікація в цифрову епоху» від розробників – викладачів та співробітників Національного університету «Києво-Могилянська академія» у співпраці з компанією «CLARIVATE ANALYTICS», ГО «ЕЛІБУКР» та проектом «FOSTER». https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:UKMA+SCDA101+2020_T1/about
6. Інформаційний простір сталого розвитку: <https://responsiblefuture.com.ua/>
7. Комплексна програма «Школа ефективного мислення» дає вам можливість для різнобічних тренувань навичок мислення. <https://vumonline.ua/course/school-of-effective-thinking/>

У програмі зараз доступні такі курси на онлайн-платформі ВУМ:

- [Креативне мислення](#) – про те, як думати творчо, шукати оригінальні підходи до різних ситуацій, створювати нові ідеї, що мають цінність. Ця якість – мислити творчо – притаманна кожній людині від народження.
- [Вступ до критичного мислення](#) – як навчитися «тверезо» дивитись на світ, вміти критично сприймати отриману інформацію, не піддаватися маніпуляціям.
- [Стратегічне мислення](#) – як побачити вікно можливостей, впіймати тренд та вчасно опинитися в потрібному місці.
- [Інтегральна динаміка. Еволюція мислення, лідерства, економіки і політики](#) – йдеться про ефективну модель еволюції мислення, лідерства та управління, що описує розвиток психосоціальних систем різного масштабу: людина, компанія, народ, людство в цілому і куди рухається світ.
- [Сталий розвиток: нова філософія мислення](#) – це про те, як не загубити нашу планету, думати на рівні того, що технології та людська діяльність можуть завдавати шкоди біосфері, і цей вплив у 21-му столітті вже стає незворотнім. Мислити стало - означає подивитись на життя з такого ракурсу.